

Vergaderjaar 2019–2020

35 300 VII

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (VII) voor het jaar 2020

Nr. 125

BRIEF VAN DE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 18 juni 2020

Hierbij bied ik u het boek «Lokale democratie op zoek naar zichzelf» aan¹. Deze publicatie is tot stand gekomen vanuit het samenwerkingsprogramma Democratie in Actie en bevat een serie interviewprofielen van burgemeesters en essays van (voormalig) hoofdredacteur over het functioneren van de lokale democratie.

Democratie in Actie

Nederland heeft al eeuwen een sterke lokale democratie. De inrichting en het functioneren van de lokale democratie is niet statisch, maar beweegt mee met nieuwe ontwikkelingen en uitdagingen in de samenleving. Gemeenten werken aan complexe maatschappelijke opgaven zoals de energietransitie, de invoering van de Omgevingswet en de uitvoering van nieuwe taken in het sociaal domein. Onderwerpen die direct ingrijpen op het dagelijks leven van inwoners. Momenteel spelen gemeenten daarnaast een grote rol bij het opvangen van de sociale, maatschappelijke en economische gevolgen van de coronacrisis. Ondertussen houden zij zelf hun besluitvorming draaiende, mede dankzij de tijdelijke wet digitale besluitvorming.

Om deze opgaven goed aan te kunnen pakken zoeken gemeenten volop naar versterking en vernieuwing van hun lokale democratie. Er zijn bijvoorbeeld veel sprekende voorbeelden van gemeenten die op vernieuwende wijzen met inwoners, ondernemers en (maatschappelijke) organisaties samenwerken. Ik zie het als mijn taak om hen zo goed mogelijk te helpen bij het versterken en vernieuwen van hun lokale democratie. In het «Plan van Aanpak Versterking Lokale Democratie en

¹ Raadpleegbaar via www.tweedekamer.nl

Bestuur»² heb ik u geïnformeerd over mijn ambitie om de verbondenheid van inwoners met hun (gemeente)bestuur te versterken, volksvertegenwoordigers, bestuurders en ambtenaren hiervoor toe te rusten en de weerbaarheid van de lokale democratie te vergroten. Samen met gemeenten, provincies, waterschappen, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en de beroeps- en belangenverenigingen geven we hier uitvoering aan in het samenwerkingsprogramma Democratie in Actie³.

Over de veranderende opgaven en context waarin onze lokale democratie en het openbaar bestuur werken gaf ik Uw Kamer eind 2019 een uitgebreide duiding in mijn brief «Toekomst van het openbaar bestuur»⁴. De verantwoordelijkheden van gemeenten zijn, onder andere op het gebied van zorg, leefbaarheid en veiligheid, in de afgelopen jaren substantieel gegroeid. Dit komt niet alleen door een groeiend takenpakket, maar ook doordat inwoners veel van de overheid verwachten. In de afgelopen jaren zijn ze daarvoor in toenemende mate naar hun gemeente gaan kijken. Tegelijkertijd vragen inwoners op andere terreinen juist om steeds meer en verdergaande ruimte voor eigen initiatief. Daarnaast spelen steeds meer opgaven waar gemeenten mee te maken hebben op regionaal niveau. Dit vraagt om veelal complexe samenwerkingsconstructies.

Interviews en essays over de lokale democratie

Ik vind het belangrijk om, in de volle breedte, over deze onderwerpen de discussie te voeren. En het denken over onze lokale democratie staat zeker niet stil. In de laatste voortgangsbrief⁵ van Democratie in Actie informeerde ik u al over de verschillende onderzoeken die recent op dit gebied zijn uitgevoerd.

Voor een goed en praktisch beeld van het functioneren van onze lokale democratie is, naast de verschillende wetenschappelijke onderzoeken, vanuit Democratie in Actie bijgevoegde reeks verhalen van belangrijke spelers in onze lokale democratie opgetekend. Dit is gedaan in de vorm van een serie interviewprofielen van burgemeesters uit verschillende delen van het land, van grote tot kleine gemeenten, en een zevental essays van (voormalig) hoofdredacteur van regionale dagbladen.

Burgemeesters, zo zien we ook in de moeilijke coronacrisis-tijd, staan pal voor hun lokale gemeenschap. Als voorzitter van de gemeenteraad, het college van B&W en als burgervader/-moeder, overzien ze de verschillende perspectieven van de lokale democratie. Journalisten zijn, als lokale tegenmacht, onmisbaar in een vitale democratische gemeenschap en bieden een waardevolle aanvulling op het perspectief van de burgemeesters. Hun verhalen zijn gebundeld in het boek «Lokale democratie op zoek naar zichzelf» dat ik u hierbij toestuur. Deze bundeling laat zien hoe vitaal de lokale democratie op veel plaatsen is en hoe inwoners, volksvertegenwoordigers, bestuurders én journalisten de lokale democratie dagelijks tot uitvoering brengen.

Zorgen en kansen van de lokale democratie

Tegelijkertijd laten de interviewprofielen en essays zien dat de lokale democratie niet zonder zorgen en spanningen is. Hoewel de verschillende verhalen in de eerste plaats de (regionale) diversiteit van de lokale democratie laten zien, zijn er een aantal terugkomende zorgen en kansen.

² Kamerstuk 34 775 VII, nr. 69

³ www.lokale-democratie.nl/democratieinactie

⁴ Kamerstuk 35 300 VII, nr. 7

⁵ Kamerstuk 35 000 VII, nr. 100

Deze verdienen onze aandacht in het denken over de versterking en vernieuwing van de lokale democratie.

Zo laten de verhalen in dit boek bijvoorbeeld zien dat er volop en met succes wordt gewerkt aan nieuwe en vergaande vormen van burgerparticipatie, maar dat dit in de praktijk soms complexer is dan het in eerste instantie lijkt. Een goede verbinding tussen de representatieve en participatieve democratie blijkt in de praktijk niet vanzelfsprekend. Naast de voordelen van een sterke participatieve democratie, zoals groter draagvlak voor gemeentebeleid en betere uitvoering van overheidstaken, kan deze ook de rol en invloed van gekozen volksvertegenwoordigers beperken. Daarnaast waarschuwen verschillende burgemeesters in dit boek dat we burgerparticipatie niet zomaar als oplossing van elk probleem in de lokale democratie mogen zien.

Een ander terugkerend onderwerp is dat de bestuurskracht van, met name kleinere gemeenten, soms op gespannen voet staat met de nieuwe grote maatschappelijke opgaven waar zij voor staan en de regionalisering die de afgelopen decennia heeft plaatsgevonden. Meerdere burgemeesters wijzen erop dat dit niet alleen gaat om de regionalisering van het bestuur, maar ook dat maatschappelijke en economische vraagstukken zich vooral bovenlokaal afspelen.

Zoals verschillende praktijkverhalen in het boek laten zien is het voor gemeenteraden niet altijd eenvoudig om in een steeds complexer wordende lokale democratie, met nieuwe taken, regionale samenwerkingsverbanden, inwoners die ruimte vragen en een geprofessionaliseerd gemeentebestuur, hun volksvertegenwoordigende rol uit te oefenen.

Lokale democratie versterken

De praktijkverhalen in dit boek ondersteunen de noodzaak van mijn aanpak om de lokale democratie te versterken en te vernieuwen. Met Democratie in Actie bied ik gemeenten bijvoorbeeld de mogelijkheid om middels de Quick Scan Lokale Democratie in kaart te brengen hoe zij hun lokale democratie kunnen versterken. Hierbij werken leden van het college van B&W, ambtenaren en inwoners samen. Voor lokale volksvertegenwoordigers en bestuurders is daarnaast een concreet en divers ondersteuningsaanbod gecreëerd, onder andere in de vorm van een trainings- en opleidingsmogelijkheden. Daarbij is specifieke aandacht voor onderwerpen zoals de energietransitie, de Omgevingswet en regionale samenwerking.

Tevens bieden we gemeenten uitgebreide ondersteuning bij participatie, onder andere door de ontwikkeling van en kennisdeling over innovatieve instrumenten, zoals digitale participatie en het Uitdaagrecht. Daarnaast ontwikkel ik voor het einde van dit jaar, samen met ProDemos, een digitaal afwegingskader voor burger- en overheidsparticipatie en werk ik aan een wijziging van artikel 150 van de Gemeentewet. Deze wetswijziging beoogt de huidige inspraakverordening te verbreden tot een participatieverordening en het Uitdaagrecht in de Gemeentewet te verankeren. Op het gebied van regionale samenwerking wil ik er met een wetswijziging van de Wet gemeenschappelijke regelingen voor zorgen dat de politieke verantwoording over gemeentelijke samenwerkingen versterkt wordt.

Specifiek voor het ambt van burgemeesters werk ik, op basis van de Agenda burgemeester en met alle betrokken partijen, aan concrete acties om hun rol en positie te bestendigen.⁶

Tot slot

De versterking van de lokale democratie is een traject van lange adem. Ik heb hiervoor het nodige in gang gezet, maar daarmee is de lokale democratie niet af. Een sterke lokale democratie, die met de tijd meeweegt, vraagt ook op de langere termijn om besluiten. De verhalen, ideeën en ook de zorgen van de mensen die onze lokale democratie maken zijn daarbij onmisbare input. Democratie is immers mensenwerk. Het is mijn voornemen om ons in de discussie en het denkwerk over het versterken en vernieuwen van de lokale democratie met hun verhalen te blijven voeden. Democratie in Actie zal, mede op basis van dit boek en in de vorm van een interbestuurlijke werkgroep, daarom ook vervolg geven aan het ophalen en delen van verhalen uit de lokale democratie. Daarbij zal expliciet aandacht besteed worden aan de complexe maatschappelijke opgaven waar gemeenten voor staan en een bredere groep politieke ambtsdragers worden betrokken. Over de precieze invulling daarvan zal ik u, na de zomer van 2020, in de eerstvolgende voortgangsrapportage van Democratie in Actie informeren. Daarin zal ik tevens rapporteren over de stand van zaken van het hele pakket aan acties, wetgevingstrajecten en onderzoeken die in het kader van dit samenwerkingsprogramma plaatsvinden.

De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,
K.H. Ollongren

⁶ Kamerstuk 35 300 VII, nr. 108